

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת תולדות כ"ה חשוון תשע"ח,
מסכת יבמות דף יג:

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'לא תתגודדו' במנהגים

דבריהם הם זכרונם...

מזן זקן המשגיחים רבי דב יפה זצ"ל, בבואו
לניחום אבלים, לדבר על לב המתאבלים בדברי
חיזוק וניחומים. היה רגיל לומר;

כתוב, (דברים יד א) בָּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם לֹא
תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: מפרש
הספורנו, 'שאין ראוי להראות תכלית הדאגה
והצער, על הקרוב המת, כשנשאר קרוב נכבד ממנו
במעלה ובתקוות טוב, לפיכך אתם בנים לה' שהוא
אביכם קיים לעד, אין ראוי שתדאגו ותתאבלו
בתכלית על שום מת.'

לכן, גם אם נפטר אדם קרוב מאד, תמיד נשאר
מישהו יותר קרוב - זה הקב"ה.

מדהים לציין, שהמשגיח חזר על מאמר זה,
בשיחתו האחרונה בהיכל הישיבה הקדושה 'כנסת
חזקיהו - כפר חסידים'.

ת.נ.צ.ב.ה.

אמנם הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יד) מפרש

לא תתגודדו

נאמר בתורה בפרשת ראה (דברים יד א) בָּנִים
אַתֶּם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁימוּ קִרְחָה
בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: ופירש רש"י (שם) פשוטו של
מקרא, שאסור לנהוג כמנהגי האמוריים
המתגודדים ומסרטיין בשרם על המת.

אולם הגמ' ביבמות (דף יג:) לומדת מכאן איסור
נוסף; 'לא תתגודדו' - "לא תעשו אגודות אגודות",
שבמקום אחד אין לנהוג בשני מנהגים שונים.
ופירש הריטב"א (יבמות יג:) תתגודדו מלשון
אגודה.

הדעה הרווחת בראשונים ובפוסקים וכן נוקט
הפמ"ג (אשל אברהם סימן תצג ס"ק ו) שאיסור
'אגודות' הוא מדאורייתא. אך הפר"ח (מים חיים
על הרמב"ם הלכות עו"כ פרק יב) נוקט שהוא רק
איסור דרבנן. ועיין בשדי חמד (מערכת ל אות
עח), שהביא דעות בזה האם האיסור הוא
מהתורה או מדרבנן.

טעם האיסור, פירש רש"י (יבמות דף יג:)
"דנראה כנוהגים שתי תורות". בכך מסביר
הריטב"א (יבמות דף יג:) את הקשר לתחילת
הפסוק, בָּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם, כיון שאתם בני
אב אחד ואל אחד, ראוי לכם שלא תעשו אגודות
אגודות, כאלו יש שתי תורות ושני אלוהות. אמנם
את טעם האיסור, שדבר זה גורם למחלוקת גדולה.

1. מנהג המקום

בעיקר האיסור, נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם בשני מקומות נאמר איסור 'לא תתגודדו'. כמו כן
נחלקו אב"י ורבא האם יש איסור 'לא תתגודדו' בשני בתי דינים בעיר אחת. להלכה נוקט הרמב"ם (הלכות
עבודה זרה פרק יב הלכה יד) כאב"י שאיסור 'לא תתגודדו' נאמר רק בשני בתי דינים בעיר אחת. אבל שני
בתי דינים בשתי עיירות מותר. ה"ר דוד כהן (בתשובה בית יג) הובא בכס"מ, נדחק ומגיה בלשון הרמב"ם,
ולדעתו שני בתי דינים בעיר אחת מותר. הרא"ש (יבמות פרק א סימן ט) חולק על הרמב"ם, ולדעתו הלכה
כרבא, שבשני בתי דינים בעיר אחת אין לא תתגודדו, ורק אותו בית דין באותו עיר יש 'לא תתגודדו'. המגן
אברהם (סימן תצג ס"ק ו) פוסק כהרא"ש ולא כהרמב"ם.

פנינים

'לא תתגודדו' בהלכות שבת!?

כתב גאב"ד אונגוואר הג"ר רבי מנשה קליין (שו"ת משנה קליין) (שו"ת משנה הלכות חלק ח סימן קנח) שאדם הסומך על העירוב רשאי לטלטל בשבת, ואינו עובר על איסור 'לא תתגודדו' מחמת אותם מדקדקים שאינם סומכים על העירוב - כי זה שב ואל תעשה. וכידוע הגר"א מוילנא והגר"ח מבריסק והמשכנות יעקב החמירו לא לטלטל בשבת, ובעירם היה עירוב.

מסיק רבי מנשה קליין, שיש לתמוה, לשיטתנו שפוסקים כרבינו תם בזמן צאת הכוכבים, כדעת 170 ראשונים ואחרונים, איך יש מקילים לעשות מלאכה במוצאי שבת תכף בזמן צאת השבת לדעת הגאונים, הרי יש בזה איסור 'לא תתגודדו' כאשר עושה מלאכה בקום ועשה, ונראה כמחלל שבת בפרהסיא באיסור מלאכה דאורייתא. עכ"ד.

וכן יש לדון לגבי המנהג בארץ ישראל שנוהגים מקדמת דנא כשיטת הגאונים ודלא כרבינו תם, האם מי שנוהג כדעת רבינו תם מותר לו לעשות מלאכה בכניסת השבת לפי זמן רבינו תם או לא. וידוע המעשה עם הגה"ק האדמו"ר רבינו יואל מסאטמר זצ"ל בביקורו בירושלים נהג לקולא בכניסת השבת כדעת רבינו תם, וצעקו עליו 'שבת'.

והנה הג"ר ישראל דוד הערפנעס שליט"א (בספרו ישראל והזמנים חלק א עמוד תרפד הערה רנו) הרחיב ובריר וחיזק שלהלכה נוקטים רוב הפוסקים כשיטת רבינו תם, והסיק שלמרות כן לא שייך בזה איסור 'לא תתגודדו' לכל הדעות, כמבואר ברדב"ז (לשוונות הרמב"ם סימן יא) שבמחלוקת מפורסמת אין איסור 'לא תתגודדו', אפילו לדעת הרמב"ם ששני בתי דינים בעיר אחת יש איסור 'לא תתגודדו'.

לפי דבריו יש לדון, אולי הוא הדין בכל מחלוקת מפורסמת כגון 'האם מותר לפתוח בקבוקים בשבת', לא יהא בזה איסור לא תתגודדו, ואין חיוב ללכת אחר רוב הפוסקים. ❖

2. 'לא תתגודדו' במנהג

נחלקו הראשונים האם רק בדין שייך איסור 'לא תתגודדו'. או גם במנהג שייך איסור 'לא תתגודדו'. הג"ר אהרן יפה'ן זצ"ל (בהערותיו על הריטב"א הערה 986) סיכם באופן נפלא את הדעות במחלוקת זו.

והנה מובא בשו"ע (או"ח סימן תצג סעיף ג) מנהגים שונים באיזה ימים לא להסתפר בתקופת ספירת העומר. וכתב הרמ"א: "ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו". הרי מפורש ברמ"א שיש איסור 'לא תתגודדו' במנהג שיש בו איסור'.

וכתב המגן אברהם (סימן תצג ס"ק ו) שלפי תחילת הסוגיא ביבמות, דבר שאינו אלא מנהג אין בזה 'לא תתגודדו', ורק באיסור אף שהוא מנהג יש 'לא תתגודדו'. ובשב ואל תעשה והרואה אומר שאין מתכוון לאיסור כגון מלאכה, אין 'לא תתגודדו', וגם בתספורת הרואה אומר שאינו רוצה להסתפר. אך לפי מסקנת הסוגיא באותו בית דין באותו עיר יש 'לא תתגודדו' אפילו במנהג ואפילו בשב ואל תעשה. וכן מוכרח מהרא"ש והרי"ף שפסקו רק את המסקנא, ולכן בתספורת יש 'לא תתגודדו'.

ומציין לדברי הרא"ש (יבמות פרק א סימן ט) שהטעם להתיר בקריאת המגילה לכל אחד לקרוא ביום אחד; א. כי השינוי אינו מכח מחלוקת אלא מחמת שהמקום גורם. ב. כי זה נחשב כשני בתי דינים בעיר אחת, כיון שכל אחד קורא לבני עירו. ולכן אפילו יתקבצו משני מקומות למקום אחד, יכולים להמשיך במנהגם.

מוסיף המגן אברהם, שבמנהגים שאין חילוקי דעות בדין, כמו בקריאת המגילה שהכרכים מודים שהכפרים יקראו קודם, אין 'לא תתגודדו'. וכן לגבי מנהג פולין בכ' סיון שמתענים ואומרים סליחות, אפילו אם יבואו בני פולין עם בני מדינה אחרת למקום אחד אין איסור 'לא תתגודדו'.

אבל בנושא שכל אחד סובר שהשני טועה, כגון לגבי תְּלַבּ הדבוק לכרס שתחת הפריסה, שנפסק בשו"ע (יורה דעה סימן סד סעיף ט) לאיסור. ובני ריינוס נוהגים בו היתר, אם התקבצו למקום אחד חייבים לעשות מנהג אחד משום 'לא תתגודדו'.

הערות מבני החבורה

תכלת בציצית בזמננו...

שאלה: ברצוני לשאול, בנידון 'פולמוס התכלת' בזמן הזה, בלי להיכנס לעצם הנדון, כיון שבפועל רק מיעוט מ'כלל ישראל' לובשים תכלת, מדוע אין בלבישת תכלת חשש איסור 'לא תתגודדו'. כמו שכותב **המשנ"ב** (סימן לא ס"ק ח) בשם האחרונים שאין נכון שבאותו בית כנסת חלק מהציבור יניחו תפילין בחול המועד, וחלקם לא יניחו, משום 'לא תתגודדו'.

גם אם נניח שאין בזה 'לא תתגודדו', מדוע אין כאן הכלל 'אל ישנה אדם ממנהג המקום מפני המחלוקת'? בשלמא אדם שלא לובש תכלת, בבית כנסת שכולם לובשים תכלת, הרואה אומר שלא השיג תכלת. אבל אדם שמניח תכלת כאשר כולם לא מניחים קשה.

אי אפשר לומר 'אם לא יועיל לא יזיק', וגם לפי השיטות שאין זה התכלת הנכון, מתקיים בלבישתו מצות לבן. שהרי מפורש **בשו"ע** שהמדקדקים עושים הציצית מצבע הטלית. ונימק **המשנ"ב** (ס"ק טו) מדין זה קלי ואָנְהוּ (שמות טו ב). או משום שצריך ממין הכנף.

אדם שבטלית קטן מניח תכלת, ובטלית גדול אינו מניח תכלת, לכאורה יש בזה 'לא תתגודדו', כמבואר בתוס' הרא"ש (יבמות דף יד. ד"ה אלא) שגם באדם אחד עם מנהגים סותרים יש איסור 'לא תתגודדו'.

בספר **דעת נוטה** (עמוד קמב הערה 337) מובא, שאלו את הגר"ח קנייבסקי שליט"א האם אסור ללבוש תכלת משום 'לא תתגודדו', והשיב; אין איסור אבל אין ראוי.

תשובה: שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א ליישב, כיון שלסוברים שזהו תכלת, לשיטתם הרי הם מחויבים לקשור תכלת בציצית שלהם, וממילא כשיש חיוב לקיים מצוה, לא אמרינן לו להימנע מלקיימה משום איסור לא תתגודדו. עכ"ד.

בנוסח דומה שמעתי ליישב, שהשאלה לא מתחילה, כל יהודי מצווה לקיים את כל התרי"ג מצוות בלי קשר לסביבה שלו. לשיטת הסוברים שזהו התכלת שצוותה עליו תורה, מוטל עליהם מצות עשה ללבוש תכלת ולא שייך בזה 'לא תתגודדו'. אדרבה, גם לפי הסוברים שאין זה התכלת הנכון, עדיין מתקיים בזה מצות לבן, כמשמעות הגמ' (מנחות דף מ). שהלובש 'קלא אילן' לא הפסיד מצות לבן.

הרב אלכסנדר הייפרט שליט"א תירץ; כל האופנים בגמ' לאיסור 'לא תתגודדו' נאמרו רק במחלוקת בדין, ולא במחלוקת במציאות. אין חולק על המצווה ללבוש תכלת, הוויכוח הוא רק האם זהו אכן התכלת המדובר. סברת רש"י 'דנראה כשתי תורות', שייך רק כשהוויכוח הוא בדין, ולא כשהמחלוקת במציאות.

נשמח לשמוע את חוות דעת הקוראים, על שאלה זו...

3. 'קיבוץ גלויות' ביבשת אמריקה

בש"ת **אגרות משה** (אבן העזר חלק א סימן נט) ביאר את כוונת המג"א שאיסור 'לא תתגודדו' שייך רק באופן שדומה לחלב דבני ריינוס, שדלעת האוסרים החלב אסור באכילה גם לבני ריינוס שטעו בדין. ולדעת בני ריינוס החלב מותר לכולם והאוסרים טעו בדין, ולכן אסור אף כאשר התקבצו משני מקומות למקום אחד. אבל באופן שדומה למנהג פולין להתענות בכ' בסיון, כגון קטניות בפסח, שגם לדעת האשכנזים שאוסרים, מותר לספרדים לאכול קטניות בפסח, אין בזה איסור 'לא תתגודדו'. ולכן באמריקה שיש בה 'קיבוץ גלויות' מכמה מדינות ואין מנהג קבוע, מותר לנהוג מנהגים חלוקים כפי המקום שבא משם, כאשר האחד מודה שלשני מותר.

4. מניעת מחלוקת

מלבד איסור התורה של לא תתגודדו, יש איסור נוסף מדרבנן, המבואר **במשנה** (פסחים פרק ד משנה א) ופרטי דיניו **בשו"ע** (או"ח סימן תסח סעיף ד) **ובמשנ"ב** (ס"ק יד ואילך), אדם שמגיע למקום אחר, לא ישנה ממנהג המקום, מדין "אל ישנה אדם מפני המחלוקת". ולכן ההולך ממקום שעושין מלאכה בערב פסח עד חצות, למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, וחייב בחומרות המקום שיצא והמקום שהגיע, אל ישנה אדם מפני המחלוקת. והיינו אפילו שאין בכך משום לא תתגודדו, בכל זאת אסור במלאכה.

בפרי מגדים (אשל אברהם סימן תצג ס"ק ו) מבאר שהסיבה שאין איסור 'לא תתגודדו' בדין של עשיית מלאכה בערבי פסחים עד חצות, שתלוי במנהג המקומות, הואיל ובא לשם באקראי, לא שייך בזה אגודות.

5. אופנים שלא חששו לשנות מפני המחלוקת

המשנה ברורה (סימן תסח) כתב שאם בעירו נהגו להקל באיזה דבר והולך לעיר אחרת, ששם מחמירים בזה, אם אין דעתו להשתקע שם, יכול להקל בצנעא, אבל לא בפרהסיא מפני המחלוקת. ובדברים שאין אפשרות לעשותן כל כך בצנעא כמו מלאכה, לא יעשה בתוך העיר, אלא מחוץ לתחום העיר. וביאר בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן כג) דאף כתיבה וכדומה, חששו שמחמת טרדת המלאכה ישכח מלהצטנע, ולכן אסרו אף בצנעא.

במקום שצריך להחמיר בעשיית מלאכה יכול להחמיר ולא לחוש מפני המחלוקת, כי יאמרו שאין לו מלאכה. ואם ירגישו שהוא משנה, צריך להקל כמותם אפילו אם דעתו לחזור למקומו.

ובדבר שהוא אסור מצד הדין אפילו איסור דרבנן, אסור לעבור עליו מפני חשש איבה ומחלוקת, ומוטב לסבול מריבות ולא לעבור על דברי חכמים, שהעובר חייב מיתה בידי שמים.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

אסור לנהוג במקום אחד שני מנהגים חלוקים, ונדרש מהפסוק 'לא תתגודדו' לא תעשו אגודות אגודות. לרוב הראשונים איסור זה מדאורייתא. ויש אומרים שהוא רק איסור דרבנן. טעם האיסור שלא יראה כשתי תורות, או משום מחלוקת.

איסור 'לא תתגודדו' נאמר באותו בית דין באותו עיר. אבל שני בתי דינים בשתי עיירות מותר. ונחלקו הראשונים מה הדין בשני בתי דינים בעיר אחת. עוד נחלקו הראשונים האם רק בדין שייך איסור 'לא תתגודדו'. או גם במנהג שייך איסור 'לא תתגודדו'.

דבר התלוי במנהג, והתקבצו משני מקומות שמנהגיהם חלוקים למקום אחד, מותר לכל אחד להמשיך את מנהג מקומו. וכן אם בא באקראי לעיר אחרת, מותר לו להמשיך במנהגו.

דבר התלוי בדין, והתקבצו משני מקומות שמנהגיהם חלוקים למקום אחד, יש איסור 'לא תתגודדו'. וזה רק כאשר לדעת האוסרים האיסור מוחלט. אבל אם האוסרים מודים שלפי שיטת המקילים מותר, אין איסור 'לא תתגודדו'.

גם באופנים שאין איסור 'לא תתגודדו', גזרו חז"ל למי שמגיע למקום שיש בו מנהג להחמיר, ש'לא ישנה אדם מפני המחלוקת'. ובצנעא בתוך ביתו שאין גורם למחלוקת, מותר להקל כמנהג מקומו, וזה בתנאי שלא יוכל להתפרסם, ולכן במלאכה שחששו שימשך לעשותה בפרהסיא לא התירו בצנעא.

באופן שחייב בחומרי המקום שיצא משם והגיע למקום שהמנהג לעשות מלאכה, מותר להתבטל ממלאכתו, שאין גורם מחלוקת, שייסברו אנשי העיר שהוא בטל מפני שאין לו מלאכה.

כל שמחלוקתו מפורסמת כמו פלוגתת רבינו תם והגאונים אין בזה איסור 'לא תתגודדו'. יש לברר, מדוע אין 'לא תתגודדו' ו'אל ישנה אדם מפני המחלוקת' בלבישת תכלת כיום. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

ביקורת!

מגיליון זה ואילך, אנו משקיעים מאמצים מיוחדים, לדייק ולברר כל דין. ציבור הקוראים מתבקש להעיר ולהאיר, להגיה ולברר. פסרכת התורה המערכת.

הנושא לשבוע הבא;

'לא תתגודדו' בנוסח התפילה – דף יג:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הופיע:

ניתן להשיג אונדף

גיליונות 'עומק

הפשט' (1-135)

'מהדורת קנול'

המהיר 30